



Ağustos 2016 • Sayı: 2

Gazete ceid

HAK TEMELLİ İZLEME DEVLETİ DÜZENE SOKUYOR

Türkiye'nin CEDAW Komitesine sunduğu 7. Periyodik Gözden Geçirme Raporu 13 Temmuz 2016 tarihinde Cenevre'de görüşüldü. Cenevre görüşmesi öncesinde Sekreteryasını Türk Kadınlar Birliği'nin yürüttüğü CEDAW Türkiye Sivil Toplum Yürütme Kurulu'ndan Sema Kendirci, Pınar Çetinkaya, Ezgi Koçak ve Zeynep Göknül Şanal ile söyleşi yaptık.



Kadın örgütlerinin CEDAW gölge rapor hazırlama sürecine nasıl başladığını kısaca anlatabilir misiniz?

Sema Kendirci: Türk Kadınlar Birliği, CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu Sekreteryasını yürütüyor. Ancak sekreteryayı başka örgüt yürütürken de biz birlikteydik. Kadın örgütleri birlikte üretmek alışkanlığındaydı. Buradan başlamak lazım. CEDAW Gölge Ra-

porlarını topluca yazmaya karar verdiğimiz 2000'li yılların başında Pekin+5'i yazmıştık, raporlamıştık. Türk Medeni Kanununu değiştirmiştik. Türk Ceza Kanununu değiştirmek için uğraşıyorduk. 300-400 örgüt biraradaydık. Dolayısıyla bütün bu yasal düzenlemelere kaynak oluşturacak ve bizi sağlam güvencelelere kavuşturacak en önemli uluslararası belge CEDAW olduğu için onu gündeme getirmek,

Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) sözleşmeye taraf olan devletlerin, üstlenmiş oldukları yükümlülükleri yerine getirme durumunun gözden geçirilmesi için her dört yılda bir periyodik olarak CEDAW Komitesine rapor sunmasını öngörür. CEDAW Gölge Raporları sivil toplumun uluslararası insan hakları belgelerinin izlenmesi bağlamında Türkiye'de süreklilik gösteren örnek hak temelli izleme çalışmasıdır. bBağımsız kadın ve LGBTİ örgütlerinin katılımıyla CEDAW Türkiye Sivil Toplum Yürütme Kurulu 7. Periyodik Gözden Geçirme Gölge Raporunu CEDAW Komitesine sundu. Biz de CEDAW Türkiye Sivil Toplum Yürütme Kurulu'nun deneyimi sizlerle paylaşmak istedik.

Katılan Örgütler: Türk Kadınlar Birliği; Başkent Kadın Platformu; Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD); Engelli Kadın Derneği (EN-KAD); KAOS-Gİ; Ev Eksenli Çalışan Kadınlar Çalışma Grubu; Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka-Der); Kadın Çalışmaları Derneği; Kadın Dayanışma Vakfı; Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi (KEİG); Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİHYÇ); Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı ve Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği.

UNDP'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mührü

► 11. sayfa

gün ışığına çıkarmak, öğrenilmesini, kullanılmasını sağlamak çok tabii ki kadın örgütleri olarak birinci hedefimiz haline geldi. Başlangıçta çok bilinçli başladık. Daha önce resmi raporlar da çok düzensizdi. Doğru dürüst yapılamıyordu. Sadece kişisel olarak hazırlanmış bir gölge rapor vardı. Kadın örgütlerinin sahiplenmesi ve bütün Türkiye'den katılan kadın örgütlerinin sahiplenmesi birincil amacımız oldu. İlk büyük toplantımızı, kadın buluşmamızı zaten Ankarada biz gerçekleştirdik. Ben Yürütme Kurulundaydım. Türkiye'nin dört bir yanından katılanların sayısı 450'nin üzerindeydi. Toplantıya kadın örgütlerinin temsilcileri katılmıştı, ama o toplantı bireysel katılıma da açıktı. O heyecan, o katılım çok başkaydı. Oradan çıkan atölye sonuçları bir süre sonra 4. ve 5. Dönem Birleştirilmiş Gölge Rapor haline geldi. Bu bizim için çok önemli bir deneyimdi.

Pekin+5'in raporlanması ve TMK ve TCK değiştirilme süreçlerinde bir araya gelinmesi, CEDAW gölge raporun düzenli olarak hazırlanması için zemin hazırladı diyebilir miyiz sizce?

Pekin+5'in raporlanmasında da sekreteryayı biz yürütüyorduk. CEDAW Gölge raporlarını hazırlamaya başladığımızda artık deneyim sahibiydik.



Sivil toplumun gölge rapor hazırlanmaya başlamasından önce resmi raporlar da çok düzensizdi demiştiniz. Sivil toplumun uluslararası insan hakları belgelerine gölge rapor hazırlaması, sivil toplumun hak temelli izleme sorumluluğunu yerine getirmesi, bu belgelerle ilgili olarak devleti de düzene sokuyor diyebilir miyiz?

Sema Kendirci: Tabii ki. CEDAW Gölge raporlaması söz konusu olduğunda bu raporların Türkiye'de ilk, tek ve en önemli hak temelli izleme ve raporlama örneği olduğunu vurgulamak lazım. Bu açıdan hakikaten bizim ciddiyetimiz, bizim çalışma tarzımız devlete de düzen getirdi, çünkü biz kapıları çalmaya başladık. Biz dedik ki: Biz gölge rapor hazırlıyoruz. Siz de rapor hazırlayacaksınız. Üstelik hazırladığımız rapora bizi de katacaksınız. Katmak zorundasınız. Bu şekilde mütemadi-

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW)

Birleşmiş Milletler'in (BM) temeli cinsiyet eşitliği veya cinsiyete dayalı ayrımcılığın yapılmaması normuna dayanır. BM Ekonomik ve Sosyal Konsey bünyesinde Kadının Statüsü Komisyonu'nun kuruluşunun (1947) BM'nin kuruluşuyla eş zamanlı olması bunun bir göstergesidir. Komisyon, hiçbir ayrım gözetmeksizin bütün kadınlara yönelik bütün ayrımcılıkları hayatın her alanında tasfiye etmek ilkesini benimsemiştir. Komisyon kurulduktan sonra BM'nin Kuruluş Anlaşması'na ve İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'ne dayanarak kadın haklarını uluslararası alanda düzenleyen çok sayıda sözleşmeyi hazırladı veya hazırlanmasına katkıda bulundu. BM 1963 yılında Komisyondan Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiyesi Deklarasyonunu kaleme almasını istedi. 1967 yılında kabul edilen Deklarasyon, CEDAW'a giden yolda önemli bir kilometre taşıdır. Deklarasyonun bir önemi, kadının eşitsiz toplumsal konumunu ve ayrımcılıkla ilişkilendirerek, ayrımcılığın yok edilmesini kamusal alanda çalışma, siyaset, eğitim alanlarında ve özel alanda da medeni ve cinsel haklarda eşitliğin sağlanması ve kadınlara karşı ön yargıların dönüştürülmesi gerektiğini ilan etmesidir.

Kadının Statüsü Komisyonu 1972 yılında yaptığı toplantıda Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiyesi Deklarasyonunu uluslararası bir sözleşme formu almasını ve bağlayıcı bir nitelik kazanmasının mümkün olup olmadığını tartışmaya açtı. Böylece BM, 1975 yılının Dünya Kadın Yılı ilan edildi. Ayrıca hazırlanan On Yıllık Eşitlik, Kalkınma ve Barış Dünya Eylem Planı'nın uluslararası standartlar başlığı altına izlemeyi de (raporlama) içeren uluslararası bir anlaşmanın hazırlanması önemli öncelik olarak tanımlandı.

Birinci Dünya Kadın Konferansında CEDAW'ın kaleme alınması kararlaştırırken, Konferansın sonunda *Kadınlara Eşitliği ve Kalkınma ve Barışa Katkıları Hakkında Mexico Deklarasyonu* yayınlandı. Deklarasyon 1976-85 yıllarını ana temaları eşitlik, kalkınma ve barış olan Kadın On Yılı ilan edildi. Ayrıca hazırlanan On Yıllık Eşitlik, Kalkınma ve Barış Dünya Eylem Planı'nın uluslararası standartlar başlığı altına izlemeyi de (raporlama) içeren uluslararası bir anlaşmanın hazırlanması önemli öncelik olarak tanımlandı.

Kadın On Yılı'nın ortasında bir değerlendirme yapmak için Kopenhag'da toplanan İkinci Dünya Kadın Konferansına (1980) CEDAW metni hazırlanarak, imzaya açıldı. 20 üyenin imzalamasının ardından 1981 yılında yürürlüğe girdi.

yen KSGM'nin kapısını çalıyorduk. Nitekim, bizi sürece kattılar, katılmamız konusunda çok önemli girişimlerde bulundular.

CEDAW'ın bir başka hükmü de biliyorsunuz Tavsiye Kararlarının Türkçeye çevrilmesi, yayınlanıp dağıtılmasıdır. 4. ve 5. dönem resmi rapor hazırlığı sırasında biz bunu yapmadıklarını görünür yaptık. Gayri resmi çeviri vardı elimizde. Ya resmi çeviriyi yapın, ya da biz gayri resmi çeviriyi dağıtıyoruz dedik. Hakikaten gayri resmi çeviriyi 300 adet bastık ve resmi rapor hazırlığına katılan bütün örgütlere dağıttık. Tabii katılımcılar ağırlıklı olarak kamuydu. Yani Tavsiye Kararlarının çevirisini kamuya dağıttık. Bir süre sonra Tavsiye Kararlarını resmi çeviri haline getirdiler ve yayınladılar. Bu etkileşim öncelikle

sivil toplumun baskı grubuna dönüşmesini sağladı. Sivil toplum gerçekten kamu üzerinde baskı grubu görevini yaptı. Gerçekten bu çok başarılı ve örnek bir görevdir. İkinci olarak bu etkileşim, katılımı sağladı. Üçüncü olarak, bilgilendirme konusunda devleti harekete geçirdi. Bu sürecin çok önemli sonuçları oldu. Dolayısıyla, evet sivil toplumun tavrı, tarzı devleti hizaya sokuyor.

Kısaca 7. Dönem Gölge Rapor sürecini anlatabilir misiniz?

Sema Kendirci: Sivil toplumun hazırladığı ilk gölge rapor olan 4. ve 5. Dönem Birleştirilmiş Gölge Rapor için bütün örgütleri Ankara'ya toplamıştık. Bu çok parayı gerektiren bir şeydi. Çok paramız olmadığı için biliyorsu-

CEDAW'ın 17. Maddesi Sözleşmenin izleme mekanizması olan CEDAW Komitesi hakkındadır.

1. Bu sözleşmenin uygulanmasında meydana gelen gelişmeleri incelemek amacıyla (bundan sonra Komite diye geçecek olan) bir Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Tasfiye edilmesi Komitesi kurulur; Komite Sözleşmenin yürürlüğe girmesi sırasında onsekiz ve sözleşmenin otuz beş Taraf Devlet tarafından onaylanması veya katılmasından sonra yirmi üç tane yüksek ahlaki niteliklere ve Sözleşmenin kapsadığı alanda ehliyete sahip uzmanlardan meydana gelir. Uzmanlar Taraf Devletlerin vatandaşları arasından ve bu Devletler tarafından seçilirler ve uzmanlar kendi şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar; uzmanların seçiminde coğrafi dağılım dengesine ve farklı uygarlık biçimleri ile birlikte başlıca hukuk sistemlerinin temsil edilmesine özen gösterilir.(1)

CEDAW'ın 18. Maddesi ise devletlerin hazırlayacağı izleme raporları (Devlet Raporu veya Resmi Rapor) hakkındadır.

1. Taraf Devletler, Komite tarafından incelenmek üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine, bu Sözleşme hükümlerine etkililik kazandırmak için aldıkları yasal, yargısal, idari ve diğer tedbirleri ve konuda kaydedilen gelişmeleri içeren bir rapor sunmayı taahhüt eder. Bu raporlar:

- İlgili Devlet bakımından Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde;
- Bundan sonra en azından her dört yılda bir ve Komite talep ettiği zamanlarda verilir.

2. Raporlarda bu Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilme derecesini etkileyen

faktörler ve güçlükler de belirtilebilir. (1)

CEDAW'ın izlenmesinde ayrıca sivil toplumun sürece katılımı esastır. Bu Sözleşme metninde yer alan bir uygulama değildir. 133 devletin katılımıyla yapılan BM Birinci Dünya Kadın Konferansında

4000 kadın örgütü temsilcisi ve aktivistin katıldığı Sivil Toplum Örgütleri Forumu ve benzerlerinin katılma eylemliliklerinin bir ürünüdür. (2)

CEDAW izleme prosedürüne sivil toplum örgütleri üç şekilde katılabilir (3).

- Gözlemci olarak
- Ülkeye özel bilgi sunarak:
 - Gölge Rapor veya Alternatif Rapor sunarak: CEDAW Komitesi bir ülkenin raporunu gözden geçirirken, hükümetler raporlarına ilgili her türlü bilgiyi koymamış olabilir. Bu nedenle kadın sivil toplum örgütleri gölge raporlar hazırlarlar ve CEDAW Komitesine sunarlar. Gölge raporlar kadın gruplarının kadınlara ilişkin konuları CEDAW Komitesinin dikkatine sunmaları için bir yoldur.
 - Komite üyeleriyle enformel toplantılarda sözlü sunumlar yaparlar

3. CEDAW Görüşme Öncesi Çalışma Grubuna Devlet CEDAW başlıklarının hepsine karşılık gelecek şekilde bir rapor hazırlamakla yükümlü iken, sivil toplumun hazırladığı Gölge Rapor CEDAW'ın tamamına, bir kısmına veya CEDAW'ın içerdiği bir konu hakkında olabilir. CEDAW Gölge Raporlarını genellikle kadın ve LGBTİ örgütleri hazırlamaktadır, ancak 2008 yılından beri CEDAW Komitesi, ulusal insan hakları örgütlerince sunulan raporlarını da kabul etmektedir. Gerek devletin, gerekse sivil toplumun CEDAW Komitesine sunduğu tüm raporlar hak temelli izleme raporlarıdır.

Kaynaklar:

(1) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>

(2) Skard, Torild, 2015, *Women of Power: Half a Century of Female Presidents and Prime Ministers*, Bristol: Policy Press, s. 58

(3) <http://www.un.org/womenwatch/daw/ngo/cedawn-go#shadow>

CEDAW Resmi ve Gölge Raporları ve Resmi ve Gölge Ara Raporları, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan örgütlerin savunuculuk faaliyetleri için çok değerli kaynaklardır. Ara Raporlarda CEDAW Komitesi toplumsal cinsiyet eşitliği için belirlediği iki konuda devletten konuya özel izleme yapmasını ister. Örneğin, Türkiye'nin 2012 Ara Raporunun iki teması, başörtüsü nedeniyle ayrımcılık ve kadına yönelik şiddettir.

Ara Rapor en başından beri CEDAW Periyodik Gözden Geçirmenin bir parçası değildir. 2008 yılından beri CEDAW Komitesi Ara Rapor istemeye başlamıştır. Ara Rapor istenen konularda, ilgili konular hakkında Tavsiye Kararlarının hayata geçirilmesi için atılan adımlar ve gelişmeler Ara Raporun içeriğini oluşturur. Türkiye'nin hazırladığı ilk ara rapor 2010 yılında CEDAW Komitesine sunulmuştur. Bu ara raporun konusunu oluşturan başörtüsü problemi, kamu kurumlarında başörtüsü yasağı kaldırılarak çözülmüş, kadına yönelik şiddetle mücadele ise halen toplumsal cinsiyet eşitliği gündeminin ilk sırasındaki yerini korumaktadır.

Ana ve Ara Gölge Raporları gözden geçirme öncesinde 40 kopya çoğaltarak Kadının İlerlemesi Bölümüne (*the Division for the Advancement of Women*) toplantının en az üç gün öncesine kadar gönderebilir. Alternatif olarak, STK temsilcileri raporlarının 40 kopyasını CEDAW Komitesinin STK'larla gayri resmi danışma toplantısına getirerek dağıtılabilir. Ayrıca, STK'lar Raporlarını IRAW-Asia Pacific'e elektronik olarak gönderebilirler.

IRAW Asia-Pacific'in iletişim bilgileri:

Wisma Dicklin

80-B, Jalan Bangsar

5900 Kuala Lumpur

Malaysia

Tel: (603) 2282 2255

Fax: (603) 2283 2552.

Website: www.iwraw-ap.org

Email: iwraw-ap@iwraw-ap.org

nuz ikincide yani 6. Dönem Gölge Raporunu hazırlanmasında biz onların ayağına gitmeye karar vermiştik. Bunu da söylemeliyim ki bu da çok başarılıydı. 6. Dönem Raporu bizim onların ayağına giderek ürettiğimiz bir rapor oldu. Bütün Türkiye'yi 9 bölgeye ayırdık. Bu 9 bölgede oluşturduğumuz merkezlere bütün kadın örgütlerini davet ettik. Bu toplantılardan elde ettiğimiz sonuçlarla 6. Dönem Raporunu hazırladık. Bu katılımların çok önemli ve değerli olduğunu düşünüyorum hala. Bu kadar çok katılım, bu kadar geniş bir bilgi alışverişi olunca tabii, ortaya çıkan raporun içerdiği bilgi çok önemli. Devletin

ulaşamadığı her yere ulaşım sorun nedir diye sorabiliyoruz. Sivil toplumun gerek buraya çağırarak, gerek onlara giderek aldığı bilgilerden çok önemli sonuçlar ortaya çıkıyor.

Biz 6. Dönem Raporu'ndan beri sekreteryayı sürdürüyoruz. O kadar geniş katılımı sağlayacak imkanlarımız olmadığı için 7. Dönem için 2012, 2013 ve 2015'de geniş katılımları sağlayacak üç büyük toplantı yaptık. Son toplantıyı rapora son halini vermek için Türkiye'ye sorular geldiğinde yaptık. CEDAW Komitesine Türkiye'nin verdiği cevapları değerlendirdik. Bütün katılımcıları süreç hakkında bilgilendirdik. Bu çerçevede "biz



ne yazalım?” sorusunu sorduk. 2012 yılında Ara Gölge Raporu sunmuştuk. İlk toplantımızı bunun hemen ardından yaptık. Biliyorsunuz 4 yılda bir ana rapor, iki yılda bir Ara Rapor sunuluyor. Daha sonra 2013'te ve en son 2014-15 geçişinde üçüncü toplantımızı devlete soruların gelmesi ve cevapların yazılması sonrasında yaptık. Bu toplantıları sadece örgütsel bazda yapmıyoruz. Akademik çevrelerden ve ilgili başka örgütlerden de katılımcılarımız oluyor. Ancak bütün bu toplantıların ve sonuçlarının rapora geçirilmesi daha küçük bir grubun görevi oluyor. İmkanlarımız elvermediği için bu küçük gruba Ankara dışından katılımları sağlayamıyoruz. Biz 2005'ten beri her Salı günü bıkmadan usanmadan toplanıyoruz. Ne yapıyoruz, ne yapabiliriz konularını konuşuyoruz. Raporlarımız bu şekilde yazılıyor. Bizim çabamızın bir başka örneği olduğunu sanmıyorum. Bizim adımız Salı Grubu bu yüzden. Ancak bence buranın çok önemli değeri var. Birinci olarak bütün emek, bütün çaba, bütün ürün gönüllülük temeli üzerinde yükseldi. İkincisi, bu süreçlere katılan, yazan çizen, akıllını, emeğini koyan bütün kadınlar hiç karşılık beklemezsizin hakikaten yüklerini adayaarak buralarda oldular. Ben hepimize teşekkür

etmek isterim çünkü bunun da başka örneği yok. Bu kadar istikrarlı, gönüllü, sürdürülebilir, her dönem yeni, parlak ve birbirinden iyi ürünler veren başka bir örnek yok. Çok sahiplenilmesi gereken bir süreç. Şimdi daha fazla insan ihtiyacımız var. Bir gönüllülük esasına inan, CEDAW gerçeğini bilen önemini kavrayan, ne kadar çok örgüt bir arada olursak o kadar kuvvetli oluruz bilincine varmış kadın gücüne ve örgüte ihtiyaç var.

Kadın haklarında geri gidiş ve kayıplardan bahsettiniz. 7. Raporu hazırlarken en dikkat çekici geri gidiş ve kayıplar tespit ettiniz.

Zeynep Şanal, Sema Kendirci, Ezgi Koçak: Raporlar hazırlanırken CEDAW başlıkları ve Genel Tavsiyeleri ele alıyoruz. Biliyorsunuz şiddet CEDAW'ın bir başlığı değil, ama Genel Tavsiyelerde var. Geri gidiş bakımından en önemli konu, kadının birey olmaktan çıkarılıp toplumun malı haline getirilmesi. Medeni ve ceza kanunlarında yapılan değişikliklerle, kadın birey olarak tanımlanmıştı. Şimdi tekrar kadın aile ve toplum malı haine getiriliyor. 10. Kalkınma Planında örneğin kadın değil aile başlığı var. Bu soruların sorulardan biriydi neden Kalkınma Planında kadın ve eşitlik başlığı yok, aile başlığı var diye.

CEDAW Komitesi, CEDAW'ın 17. Maddesine dayanılarak kurulmuştur ve 23 uzman üyeden oluşur. Komite üyeleri taraf devletlerin gösterdikleri adaylar arasından yine taraf devletlerin gizli oylarıyla seçilir. Ancak seçildikten sonra üyeler, bir devleti temsil etmezler. Ana görevleri devletlerin sundukları izleme raporlarını gözden geçirmek ve tavsiyelerde bulunmaktır. Ancak CEDAW Komitesine bireysel başvuru yapabilmeyi öngören CEDAW İhtiyari Protokolünün 2000 yılında yürürlüğe girmesiyle, grupların veya bireylerin hak ihlalleri başvurularını değerlendirmeleri de güçlenmiş oldu. Ayrıca, CEDAW Komitesi, taraf devletlerin kadınlara yönelik vahim veya sistematik ayrımcılık yapma durumlarını kendi inisiyatifleriyle inceleyebilir.

Ülkemizin 1985 yılında taraf olduğu Birleşmiş Milletler (BM) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin denetim organı olan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin (CE-

DAW) 2014 sonunda boşalacak 12 üyeliği için seçimler 26 Haziran 2014 tarihinde New York'ta yapılmıştır.

Halen anılan Komite'de görevini sürdüren ODTÜ öğretim üyesi Prof. Dr. Feride Acar, 18 adayın katıldığı seçimlerde 150 oy alarak 2015-2018 dönemi için anılan Komite üyeliğine yeniden seçilmiştir.

Prof. Dr. Acar, geçmişte de iki dönem üst üste (1997-2005) CEDAW üyeliğini yürütmüş 2003-2005 yılları arasında da CEDAW Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 2011-2014 dönemindeki mevcut görevinin ardından 2015-2018 dönemi için de yeniden seçilmiş olan Prof. Dr. Acar, böylelikle Komite'de dördüncü kez görev yapacaktır.

BM sistemi içinde büyük önem taşıyan CEDAW bünyesinde ülkemizden seçkin bir bilim kadınının görevini bir dönem daha sürdüreceği olması, son yıllarda kadın haklarında, yasal alanda ve uygulamada iyileştirmelere hız veren ülkemizin çabalarına değerli katkılarda bulunacaktır.

Ön görüşmede ne yaptınız da 10. Kalkınma Planına dikkat çektiniz?

Sema Kendirci: 7. Gölge Raporda “Geleneksel Roller” başlığını çıkarıp her bölüme yedirmiştik. Altıncı rapordaki deneyimlerimize dayanarak Yedinci Raporda başlığı yeniden açtık. Bu bölümde bahsettik.

Ezgi Koçak: Bir de CEDAW Komitesi’ne Resmi Rapora yönelik olarak 11 soru göndermiştik. Daha sonra Komite Resmi Rapora 20 soru yöneltti, bu 20 soru içine bizim sorduğumuz 11 soru içerilmişti. Ön görüşme esnasında, oradaki ülkeler arasında en çok soruyu biz aldık. Bize 7 soru sordular. Soruların çoğu geleneksel rollerle ilgiliydi. Muhafazakarlaşmadan kaygıyı ifade eden sorulardı. Asıl keyif veren şey, özel görüşme için raportör Patricia Schulz’dan randevu istedik. Bize yaklaşık 1 saat ayırdı. Geleneksel roller altında kürtaj meselesine bir paragraf ayırdık. Bu konuda daha fazla bilgi istediler. Kürtaj hakkı, küresel düzeyde muhafazakarlık altında hiç vazgeçmedikleri bir hak. Muhafazakarlığın Türkiye’deki yansıması onlara ilginç geliyor. Çok keyifli bir lobicilikti. Şimdi de hazırlanıyoruz.

Pınar Çetinkaya-Ezgi Koçak: Savaş ve çatışmayla ilgili de çok soru soruldu. Biz sağlıklı bilgi alamadığımızı, oradaki örgütlerden elde ettiğimiz bilgiler olduğunu söyledik. Mültecilerle ilgili sorular soruldu. Anayasa Mahkemesi’nin imam nikahı ile ilgili kararı da bayağı yer aldı. Bütün soruların temelinde iki soru vardı. Birincisi, devletin her kademesinde görülen kadın düşmanlığı. Devlet bununla ilgili sorulara hiç cevap vermedi. Diğer bir konu da barış konusuydu. Bölgedeki mülteci kadınlarla ilgili sorular vardı. Ayrıca mülteci ve Kürt kadınların güvenliğini bölgede nasıl sağlıyorsunuz sorusunu sordular. Bunlarla ilgili sorulara da devlet cevap vermedi. Biz de burada aldığımız notlarla Gölge Raporumuzu şekillendirdik.

Altıncı rapora yönelttikleri gibi LGBTİ ile ilgili sorular geldi mi?

Ezgi Koçak: Evet bu da çok sorulan bir konu oldu. Geçen seferdekinden daha fazla soru sordular. Hatta bizden bu konuda konuşmamamız istendi Türkiye Delegasyonunca. Biz de LGBTİ’nin kırmızı çizgi olduğunu ifade ettik raporumuzda. Bu ve cinsellik eğitimi kesinlikle konuşulmayan konular.

Sizin reaksiyonunuz ne oldu?

Ezgi Koçak: Biz LGBTİ konusunun kırmızı çizgi olduğunu zaten yazdık. Kadının Statüsü Komisyonu toplantısında da bunlar birer konuydu. Kültüre duyarlı bilimsel cinsellik eğitiminden bahsedildi. Biz söyleyeceğimizi zaten söylüyoruz. Küresel Dönemsel Gözden Geçirme için LGBTİ hakları hakkında rapor yazmıştık. Sonuç olarak başbakan yardımcısı, hakları ayrıca tanınmamış olmasa da ayrımcılığa uğramıyor demek için LGBTİ ifadesini kullanarak üç dakika konuşma yaptı.

Zeynep sen ilk gitmiştin

Zeynep Şanal: Değişiklikler var elbette. İlk değişiklik New York yerine Cenevre’de toplandı. Yöntemlerde değişiklik yapmışlar. Sivil toplumla ilişkiler ritüeller gelişmiş. Biz biriyle kahve içmek için fırsat kollamıştık. Tuvalette yakalamaya çalışıyorduk. Yeni yöntemler daha güzel olmuş. 2005’te çıkartma yapmıştık. 11 kişiydik. Buna rağmen olaysız geçmişti. Hırvatistan grubunda devlet ile sivil toplum kavga etmişti. 2005’de Sema Ramazanoğlu kadın kolları başkanı olarak oradaydı.

Ayça Kurtoğlu: 2010’da Selma Kavaf bakanıydı. Güldal Akşit KEFEK başkanı olarak oradaydı. Sıcak ilişkilerimiz vardı.

Zeynep Şanal: Aynı isimler hep.

CEDAW izleme Raporlarının en önemli kazanımı, yaptığı en büyük değişiklik ne oldu? Biz CEDAW’ı neden izleyelim?

Zeynep Şanal: Malezya’da CEDAW kazanımlarını anlatacağım. Müslüman Kadın Zirvesi yapılacak. Ben de CEDAW bize neler kazandırdı diye bir sunum yapacağım. Orada CEDAW tartışılacak. Benim yola çıkış noktam neden CEDAW gerekli sorusuna yanıt vermek. Bunu anlatmak istiyorum. Sıradan, gerçek insanların okula gitmesini sağlayan, çalışmasını sağlayan bir sözleşme.

Ayça Kurtoğlu: Aslında CEDAW sıradan olmayan, üst sınıf kadınlar için de kazanımlar sunuyor. CEDAW bize göremediğimizi göstermeye aracılık ediyor, çünkü şiddet bütün sınıflarda görülüyor, ayrımcılık bütün sınıflarda var. Bize ayrımcılığı görmemiz için kavram sağlıyor.

Ezgi Koçak: Sivil alan git git daralıyor. Bu tür raporlar bize yeni kanallar açıyor.

Zeynep Şanal: Başörtüsü meselesinde de seni görmeyen, görmek istemeyen bir devlet vardı. CEDAW ile girdik konuya.

Sema Kendirci: Eşitlik olmadan özgürlükler hayata geçemez. Hak temelli çalışma bunu gerektiriyor. Ayrımcılıkların ortadan kalkması lazım. CEDAW bizim için çok sağlam bir güvence. Tikanıklıklar olduğunda bu kanalı zorlayarak kullanıyoruz.

Zeynep Şanal: Şiddetin önlenmesi için ne gerekiyor? Toplumsal cinsiyet eşitliği, zihniyet dönüşümü gerekiyor.

Temel insan hakları metinlerinin hayata geçirilmesi çok önemli. Ancak şimdilerde yapılan birçok düzenleme bu hakları geri alma, bir kayba doğru gidiyor. Bu bağlamda acaba CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu, CEDAW'ı tanıtmaktan biraz daha kapsamlı eylem ve etkinlikleri yapmayı düşünür mü?

Sema Kendirci: Tabii. Her zaman. Sondan başlayacağım. Biz izleme yaparken temel prensip şudur: Her dört yılda bir ilerlemeleri veya gerilemeleri kaydediyoruz. İlk ve temel görev kamu tarafında, sözleşmenin gereğini yerine getirme. Onun temel prensibi, iç hukuk kurallarından imzalanan sözleşmeye aykırı olanları sözleşmeyle uyumlu hale getirmek. Biz bunu izlerken, bunun yapılmadığı noktalara karşı çıkarken, bugün tam da sözleşmenin gereğinin bile yerine getirilmediği ortada. Var olanların bile geri çekilmesi söz konusu. Dolayısıyla birinci cümlem CEDAW'a sahip çıkmak burada çok önemli. Bütün örgütler için çok önemli. Sahip çıkılmasını sağlamak için tanımak gerek. Bir şeyi tanıımıyorsanız, bilmiyorsanız sahip çıkamazsınız ve kullanamazsınız. Örneğin yasaların metinleri yazılırken biz diyoruz ki "arkadaşlar sizin adınıza yasa metnini bizim yazmamız önemli değil. Sizin bu metni kullanmanız önemli." Birinci elde, insana, insan gücüne ve örgütlere ihtiyacımız var ki CEDAW nedir ve neden sahip çıkılmalıdır konusunu anlatabilelim. Hakkın ne olduğunu bilinsin ki bu hakkın da gerisine düşen mevzuatın yapılmasına karşı çıkalım. Bunun gereğinin yapılması baskı grubu olarak çalışmaya zemin hazırlamak için önemli. Bunun da gerisine düşecek düzenlemelere karşı çıkmak ve bunun için örgütlenmek anlamına geliyor. Dolayısıyla anlatalım, öğretilim, kul-



lanılmasını sağlayalım ve tabii ki CEDAW'ın gerisine düşen düzenlemeler için 50-60 imza değil 400 imzalara ulaşalım. Ancak o zaman durdurabiliriz.

Bu eylemlilikler için güncel politik ortam da çok önemli. İmzalar konusunda çekimser kalanların, bir arada duramamak konusunda bir özeleştirme sürecinden geçmesi gerekiyor. Ortak politik sözü söyleyebilmek için bir arada durmamız gerekiyor.

Sema Kendirci: Birçok etken var. Siyasi iktidar bu bir arada duruşları bozmak için çok çaba gösterdi. TCK bize gösterdi ki biz bir arada durduğumuz için TCK kadınlarıdır denildi. Orada karar verildi ki bu birliktelik bozulmalı. İkinci olarak, biz bir arada kalmaya devam edemedik. Üçüncü olarak, muhalif siyasi partiler toplumsal cinsiyet eşitliği meselesine sahip çıkamadılar. KADER'in bir programı vardı. İki üç soru önergesi çıktı çalışmamızdan. Hangi parti olduğu önemli değil. Siyasi partilerin CEDAW'ı öğrenmesi ve sahip çıkması önemli. Örneğin en son koalisyon döneminde, çok hareketlilik vardı. Mütemediyen toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yapılacakları soruyorlardı. Azalmanın tabii birçok etkisi var. Bunların hepsinin temelinde siyaset var.

Son koalisyon hükümeti döneminde AB'ye adaylık ve üyelik süreci başlamıştı. Toplumsal cinsiyet eşitliği, AB'nin temel değer ve politikalarından biri. Bu da etkili olmuştur.

Sema Kendirci: Evet, o dönemde bizim taleplerimizle AB'ye uyum paketleri birbiriyle çok denk düşmüştü. Yoksa Medeni Kanun değişmiyordu ki. CEDAW'a konulan çekinceler kaldırılmıştı. Türk Medeni Kanunu, koca ailenin reisisdir diyordu ve bu yüzden CEDAW'a çekincelerimiz vardı. ■

Kadın Hareketinin İlk Toplu Eylemi: CEDAW İçin “Kadınlar Dilekçesi”

CEDAW 1980’li yıllarda yenilenen Türkiye kadın hareketinin ilk toplu eylemi de CEDAW’la ilgilidir. Yukarıdaki söyleşide de vurgulanan bir grup olarak ortak amaçlar için birlikte iş yapma ve dayanışmanın siyaseten elverişli bir ortamda bulunduğu daha geniş hareketliliklere öncülük edebildiğinin hikayesini 5Harfliler için Esen Özdemir’in Şirin Tekeli ile yaptığı söyleşiden alıntılarla sizlerle paylaşmak istedik.

Kitaplar çevirip yayınlıyorsunuz, okuma gruplarınız var vs. Buradan bir harekete nasıl dönüştünüz?

Bunun ilk adımı bence Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin (CEDAW) uygulanması için başlattığımız imza kampanyası oldu. Bu kampanya ile hem feminizm daha fazla kadına ulaştı hem de bence meşruluk kazandı.

Kampanyayı nasıl örgütlediniz?

Küçük grup olarak pek çok kadınla temasımız vardı, genelde ilk önce orada tartışıyorduk. CEDAW 1985’te yürürlüğe girmişti ve Türkiye de 1985 yılında imzalamıştı. Dolayısıyla, biz bu sözleşmenin uygulanması ve boş bir kağıt parçasına dönüşmemesi için, müthiş bir öfke, infilalle ne yapabiliriz diye konuşmaya başladık. Ben hep yasalci bir insan oldum, çok az yasa dışı eyleme katılmışımdır. O sırada Aydınlar Dilekçesi davası sürmekteydi. Bu Kampanya da böyle bir risk taşıyabilirdi, bu nedenle tamamen yasal bir çerçevede kalmalıyız diye düşünüyordum. Peki ne yapacağız? Madem bunu Türkiye Büyük Millet Meclisi kabul etmiştir o zaman Meclis’e gideceğiz. Nasıl gideceğiz Meclis’e? Dilekçe Kampanyası yapıp, dilekçeleri Meclis’e vereceğiz. Dolayısıyla benim önerimle CEDAW’ın uygulanması için bir imza kampanyası başlatmaya karar verdik. Ama, biz adı sanı bilinmeyen insanlar olduğumuz için, toplumda adı bilinen gazeteci kadınla-



Röportaj: Esen ÖZDEMİR



rı da harekete geçirmemiz gerek dedik. Ayla Gürsoy’un evinde yaptığımız toplantıya, aralarında Meral Tamer, Zeynep Oral’ın da olduğunu hatırladığım, bir çok gazeteci kadını çağırdık, kampanya için onların da onayını ve desteğini aldık. Bu arada Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği kurulmuştu, onlar da kampanyanın örgütlenmesine dahil oldular.

Hemen bir metin kaleme alındı. Dilekçe, eş dost aracılığıyla elden ele dolaştı. Dilekçeyi 4 bin kadın imzaladı. Bu hiç beklemediğimiz bir ilgiydi, çok şaşırдық. Dilekçeleri 8 Mart 1987’de Meclis’e sunduk. Bu kampanyadan sonra, sandığımız kadar yalnız olmadığımızı gördük.

Bundan sonra da, hep çoğalarak yola devam ettik. Birbirinden çok farklı düşüncelere sahip kadınlar birlikte bir çok eylem örgütleyebildik. Kampanyadan sonra örgütlediğimiz ilk eylemimiz ise, 1987’de başlattığımız Dayağa Karşı Kampanya kapsamındaki Dayağa Karşı Yürüyüş oldu. Yürüyüşe binlerce kadın katıldı. Bu yürüyüş, ilk kitlesel sokak eylemimiz oldu. Artık bir harekete dönüşmeye başlamıştık.

Bu röportaj, 30 Haziran 2016’da 5Harfliler’de yayınlanan Feminist Hareketten Karı Kuvvetlerine başlıklı röportajdan alıntıdır. Röportajın tamamı için.. <http://www.5harfliler.com/sirin-tekeli-ile-soylesi-kari-kuvvetlerinden-feminist-harekete/>



Yapısal Dönüşüm için Dava İzleme ve Stratejik Davalama Eğitimi

Eşit Haklar için İzleme Derneği (ESHİD) 18-19 Haziran 2016 tarihlerinde İstanbul'da "Dava İzleme ve Stratejik Davalama Eğitimi" düzenledi. Uluslararası İnsan Hakları Avukatlar Grubu'nda çalışmalarını sürdüren uzman **Lionel Blackman** tarafından yapılan sunumlar ve grup çalışmaları ile katılımcılar stratejik davalama ve dava izleme süreçleriyle ilgili bilgi edindiler. Türkiye'deki süreçler ve zorluklarla ilgili ise **Kadir Has Üniversitesi'nden Gülşah Kurt** ve **Atılım Üniversitesi'nden Çiğdem Sever** sunum yaptılar.

Stratejik davalama davaların bir kişi ya da grup tarafından yargıda ve toplumsal yaşamda yapısal dönüşüm yaratabilmek amacıyla mahkemeye taşınmasıdır. Dolayısıyla insan hakları savunuculuğunun önemli bir parçasıdır. Türkiye'de ayrımcılık, kadın cinayetleri, nefret söylemi, LGBTİ bireylere yönelik nefret suçları ve ifade özgürlüğü gibi konular stratejik davalamanın konusu olmaktadır.

Haber: Mine EGBATAN



Stratejik davalamanın adil olmayan ve eşitsizlik yaratan politika, uygulama ve yasaların dönüştürülmesine aracılık eden bir yöntem olduğunu söyleyen Blackman, sivil toplum örgütlerinin stratejik davalama planı oluşturabilmesi için birtakım zorlukları göz önünde bulundurması gerektiğine değindi. Stratejik davalamanın masraflı olabilmesi, davaların uzun yıllar devam etmesi, davanın kaybedilmesi halinde sonraki davalar için kötü emsal oluşturacak olması, davacıların iknası, uzun süren dava sürecinin hassas gruplara mensup davacılar üzerindeki olumsuz etkisi gibi zorluklara dikkat edilmesi gerektiğini belirtti. Blackman'a göre stratejik davalama yapmaya karar vermeden önce şu soruları sormak önemli:

- Mahkeme kararı geniş bir etki yaratacak mı?
- Davalamaya konu olan vaka toplumun ve basının ilgisini çekecek nitelikte mi?
- Mahkemeler ile stratejik davalamanın önemi üzerine ortak anlayış geliştirebilmek mümkün mü?
- Stratejik davalama dışındaki yöntemler konuya dikkat çekmede daha etkili olabilir mi?

Bunun yanı sıra stratejik davalamanın etkili ve başarılı olabilmesi için aşağıdaki konularda değerlendirmelerin yapılması gerekir:

- Güncel politik durum, mahkemenin tutumu, konuyla ilgili başka davaların, kampanyaların ya da yasal reformun varlığı gibi durumlara dikkat edilerek davalamanın zamanlamasının belirlenmesi,
- Davayı mahkemeye taşıyacak “dava ehliyetine” sahip olan kişi ya da grupları belirleyen yasaların incelenmesi,
- Başvurunun hangi mahkemeye yapılacağına tespiti,
- Mahkeme sürecinde iddiayı kanıtlayabilecek nitelikte delillerin sunulabilmesi ve alternatif delillerin (alan araştırması, izleme raporları vs.) kabul edilme koşulları

Dava İzleme Nedir?

Dava izleme devletler, sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşların başvurduğu yargı sisteminin daha adil, etkili ve şeffaf olabilmesi için kullanılan çok yönlü bir pratiktir ve hak temelli izlemenin bir parçası olarak önemlidir. Dava izlemenin amacı, dava süreçlerinin adil yargılanma standartlarına uygunluğunun izlenmesi, yargı sistemiyle ilgili sorunların ortaya koyulması ve sonuçta düzgün işlemeyen yargı sisteminin insan hakları standartları çerçevesinde dönüştürülmesidir. Bu noktada adil yargılanma standartları bir dayanak noktası oluşturur.

Kaynak: Egbatan, Mine (2015) “Hak Temelli Politik bir Eylem Biçimi olarak Dava İzleme”, *Hak Temelli İzleme ve Değerlendirme ve Toplumsal Cinsiyet Akımlaştırması* içinde, (der. Ayça Kurtoglu), Ankara: CEİD Yayınları

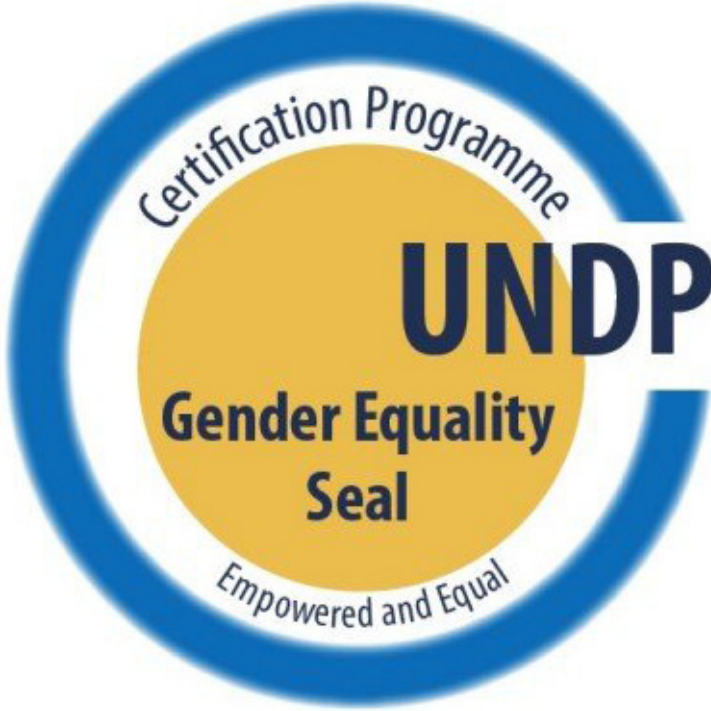
- Mahkemeye görüş bildiren uzmanların yetkinliği
- Maddi kaynakların ve insan kaynağının yeterliliği ve sürdürülebilirliğinin tespiti

Hem stratejik davalama hem de dava izlemeyi gerçekleştirebilmek için sivil toplumun mali kaynaklarının ve insan kaynağının yeterli ve sürdürülebilir olması bu izleme süreçlerin sürekliliğini sağlamak bakımından önemlidir.

Dava izlemeyle ilgili sunumunda Blackman, adil yargılanma standartlarının detaylı bir incelemesini yaptı ve izlemeyi kolaylaştıracak “kontrol listesi” oluşturmanın gerekliliğine değindi. Kontrol listeleri adil yargılanma standartlarını referans alan sorulardan oluşmaktadır. Örneğin; açık duruşma hakkıyla ilgili bir izleme yapılacaksa duruşmanın duyurusunun yapıp yapılmadığı, duruşma salonunun yeterli büyüklükte olup olmadığı, kamu ya da medyanın duruşmayı izlemesinin sınırlandırılıp sınırlandırılmadığı gibi sorular oluşturularak takibin yapılması gerekir. Blackman, dava izleyenlerin dava sürecinin adil yargılanma standartlarına uygun gerçekleşip gerçekleşmediğiyle ilgilendiğinden davada sunulan kanıtlarla ilgilendiğinden daha önemli olduğunu belirtti. Stratejik davalama ve dava izleme süreçlerinde Türkiye’deki uygulamalar açısından yerel ve uluslararası izleyicilerin işbirliği içinde izleme yapmasının gerekli olabileceği tespiti ortaya çıktı. Blackman, dava izlemesiyle ilgili izlenen filmin ardından yapılan grup çalışmasının sonucunda dava izlemede ekip çalışması ve yazılacak raporda sürecin olumlu ve olumsuz tüm yanlarının birlikte değerlendirilmesi (nesnellik ilkesi) konularının etkili bir dava izlemesi için gerekli olduğuna vurgu yaptı.

Eğitimde değinilmeyen ancak önemli olan bir konu ise dava izleme süreçlerinin cinsiyete duyarlı hale getirilmesi ve bu yolla yargının cinsiyetçi pratiklerinin ve kararlarının ortaya çıkarılmasına aracılık etmesinin sağlanmasıdır. Yargının ataerkil yapısını dönüştürebilmek ve adalet sektöründe cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek için cinsiyet temelli hak ihlalleri davalarının sistematik olarak izlenmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

İzleme ve Değerlendirmeden Anaakımlaştırmaya: UNDP'nin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mührü



Gökçe BAYRAKÇEKEN TÜZEL



Toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli izlemenin en önemli işlevi, toplumsal cinsiyeti anaakımlaştırma gücüdür. Kurumsal yapı ve uygulamalarda yapılan izleme ve değerlendirme çalışmaları, hak temelli ve toplumsal cinsiyete duyarlı olarak kurgulandığında gelişmeyi ve dönüşümü sağlayan bir araçtır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mührü" Sertifika Programı da böyle bir izleme modeli olarak geliştirildi. Bu mühür izleme ve değerlendirme çalışmalarıyla anaakımlaştırma arasındaki bağın nasıl kurulduğuna dair yapılandırılmış bir örnek teşkil ediyor.

Programın işleyişi izleme yapılacak kurumsal yapıya ilişkin göstergelerin belirlenmesi, bu göstergelere dayalı olarak kurumun mevcut durumunun ortaya konulması, güçlü ve eksik yönlerin tespit edilmesi, gelişme için

gereken adımları da içeren bir eylem planının hazırlanması ve hayata geçirilmesi, hayata geçirilen eylemlerin yeniden göstergeler aracılığıyla değerlendirilmesi şeklinde gelişen bir döngüsel süreci içermektedir.

Bu döngüsel sürecin belki de en önemli noktası, UNDP ülke ofislerinin öncelikle bir öz değerlendirme aşamasından geçmesi. Bu aşamada, ülke ofisleri kurumsal yapılarını ve yürütülen tüm çalışmalarını toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile yeniden gözden geçiriyor.

Bu öz değerlendirme, 7 alanda çok sayıda gösterge içeren bir yapısal izleme planı çerçevesinde yapılıyor.

Öz değerlendirme sonunda güçlü ve geliştirilmeye ihtiyaç olan yönler ortaya çıkıyor ve bunlara yönelik eylemleri tanımlayan bir

plan hazırlanıyor. Planın 9 aylık bir sürede hayata geçirilmesi ve tamamlanması gerekiyor. Dokuz aylık sürenin sonunda ülke ofisleri, bağımsız uzmanlar tarafından değerlendiriliyor ve böylece kat ettikleri yolu, başarılarını ve eksikliklerini görme olanağı elde ediyor.

Özünde bu sistem, bir izleme mekanizması ile kurumların kendi içyapılarında toplumsal cinsiyet eşitliğini ne oranda, nasıl ve ne şekilde hayata geçirdiğini ortaya koyuyor ve atılması gereken adımları tanımlamasına yardımcı oluyor. Bu anlamda sertifikalandırma sürecinde izleme ve değerlendirme sistemi anaakımlaştırma niyeti ile doğrudan ilişki halinde oluyor.

UNDP Türkiye de geçtiğimiz Eylül ayında “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mührü” programına başvurdu. Böylece toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yaptığı çalışmaların ve bıraktığı etkilerin güçlenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin yaklaşımın kurum içinde içselleştirilmesi ve örgütsel yapı, program geliştirme ve uygulama gibi çok çeşitli alanlara yansıtılması için etkin bir çaba içine girdi.

UNDP Türkiye Ekibi, Sertifika Programına dâhil olarak öncelikle Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir düzenin yerleşmesi için atılan adımların güçlenmesine daha çok katkı sağlamayı amaçlıyor. Bu Sertifika Programıyla konuyu anlama ve etkin müdahaleler geliştirebilme kapasitesini artırıyor. Program, insan kaynakları ve persone-

le ilişkin uygulamalardan proje tasarımına, proje faaliyetlerinden iletişim stratejilerine, kurum içi ilişkilerden dil kullanımına kadar pek çok alanda toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşımı güçlendirme olanağı sağlıyor.

Süreçte ortaya çıkan en çarpıcı etkilerden birisi de ülke ekibi için “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mührü” Sertifika Programını başarıyla tamamlamanın bir “nihai hedef” olmaktan çıkması idi. Bir hedef olarak başlayan program, süreç içinde toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir insan hakları anlayışının kurulması nihai hedefi için atılan adımları güçlendiren bir araca dönüştü.

Sertifika programı ülke ekibi için toplumsal cinsiyet eşitliği hedefinin berraklaşmasına aracılık etti; toplumsal cinsiyet eşitliğinin hayata geçirilmesini ve her uygulamaya dâhil edilmesini teknik bir işleyiş olmaktan çıkardı; toplumsal cinsiyet eşitliğinin neden sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin’ odağında yer aldığını ve neden anaakımlaştırmaya ihtiyacımız olduğunu kavramayı sağladı; yaşamlarımızla yaptığımız iş arasındaki bağı güçlendirdi.

* Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Eylül 2015’te Birleşmiş Milletler üye ülkeleri tarafından kabul edildi. Bu hedefler, her yerde ve kalıcı bir şekilde yoksulluğu sona erdirmekle başlayarak önümüzdeki 15 yıl boyunca politikalara ve fonlara rehberlik edecek.
<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/post-2015/>

CEİD Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nda (TİHEK) Uzmanlarla İnsan Hakları, Hak Temelli İzleme ve Eşitlik Çalışması Yürüttü

TİHEK’in yürüttüğü “İnsan Hakları Kurullarının Desteklenmesi ve Kadın Hakları Projesi” (İNKAP) kapsamında 25 Mayıs 2016’da sivil toplum kuruluşlarıyla yaptığı toplantıya katıldıktan sonra, DİHAA projesinin çıktılarını daha yakından tanıtmak için TİHEK’a davet edilen CEİD, TİHEK’deki uzmanların ve başkanın katılımıyla “İnsan Hakları, Hak Temelli İzleme ve Eşitlik Çalışması” yürüttü. Çalışmada CEİD, DİHAA Projesini ve projenin bir çıktısı olan **Hak Temelli İzleme ve Değerlendirme ve Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırması** kitabını tanıttı. Ayrıca, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet ve Eşitlik; İnsan



Haklarının Etik Normları ve Standartları ile İnsan Hakları Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırması ve İzleme üzerine sunumlar yaptı.

2015'te yapılan BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde dünya liderleri 2030 için Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini benimsedi. 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden biri Toplumsal Cinsiyet Eşitliğidir. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, toplumsal cinsiyet eşitliğini hem bir hedef olarak koymuştur, hem de BM Kadının katkılarıyla her bir hedef içinde toplumsal cinsiyet anaakımlaştırması yapılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği için izleme yapan hak temelli örgütlerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin dikkate almalarına katkı sunmak için bu sayımızda Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine yer verdik.



Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi nedir?

25 Eylül 2015 tarihinde Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde Birleşmiş Milletler'in üye ülkeleri, 2030 yılına kadar yoksulluğu sona erdirmek, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele etmek ve iklim değişikliğinin üstesinden gelmek için belirlenen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefini (SKH) kabul edecek.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, diğer bir deyişle Küresel Hedefler, tüm dünyanın 2015 yılına kadar yerine getirmek için taahhütte bulunduğu Binyıl Kalkınma Hedeflerinin üzerine inşa edildi. 2000 yılında kabul edilen Binyıl Kalkınma Hedefleri yoksulluğu, açlığı,

hastalıkları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve su ve sanitasyon erişememeyi azaltmak gibi pek çok konuyu ele aldı.

Yeni Küresel Hedefler ve daha geniş sürdürülebilirlik gündemi Binyıl Kalkınma Hedeflerinin de ötesine gidiyor ve yoksulluğun ana nedenlerine çözüm bulmayı ve evrensel bir ihtiyaç olan herkes için fayda sağlayan kalkınmayı sağlamayı amaç ediniyor.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlenmesi



HEDEFLER

5.1. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü ayrımcılığın her yerde sona erdirilmesi

5.2. Kamu alanları ve özel alanlarda, bütün kadınlara ve kız çocuklarına yönelik, kadın ticareti, cinsel ve her türlü istismarı da kapsayan şiddetin her türünün ortadan kaldırılması

5.3. Çocuk evliliği, erken yaşta zorla evlendirilme ve kadın sünneti gibi bütün zararlı uygulamaların ortadan kaldırılması

5.4. Ücretsiz bakım ve ev işlerinin kamu hizmetleri, altyapı ve sosyal koruma politikalarının sağlanması ve hane ve aile içinde sorumluluğun ulusal açıdan uygun bir biçimde paylaşılmasının geliştirilmesi yoluyla tanınması ve değer görmesi

5.5. Kadınların siyasi, ekonomik ve sosyal hayatın karar verme süreçlerine tam ve etkin bir biçimde katılımlarının ve kadınlara karar verme mekanizmalarında, her düzeyde lider olabilmeleri için eşit fırsatlar tanınmasının güvence altına alınması

5.6. Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı, Pekin Eylem Platformu ve bunların gözden geçirme konferansları sonucunda ortaya çıkan konferansçılarına uygun olarak cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına evrensel erişimin sağlanması

5.a. Kadınların ekonomik kaynaklara ulaşma, toprak ve diğer mülk türlerine sahip olma ve üzerlerinde kontrol kurabilme, finansal hizmetler, miras ve doğal kaynaklara erişimleri gibi konularda ulusal yasalara uygun olarak eşit haklara sahip olmaları için reformlar yapılması

5.b. Kadınların güçlenmelerinin ilerletilmesi için özellikle bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere etkinleştirme teknolojisinin kullanımının geliştirilmesi

5.c. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi ve kadınların ve kız çocuklarının her düzeyde güçlenmeleri için sağlam politikaların ve yasal olarak uygulanabilir mevzuatların kabul edilmesi ve güçlendirilmesi

<http://www.kureselhedefler.org/hedefler/toplumsal-cinsiyet-esitligi/>

Toplumsal

İnsan haklarını ölçmeye ve toplumsal cinsiyeti bu ölçüme dâhil edince, her hakkın neye göre ve nasıl ölçülebileceğine dair bütünüyle tamamlanmış ve evrensel olarak kabul görmüş hazır reçeteler bulunmamaktadır.

Hazır reçetelerin olmamasının bir nedeni, pek çok hakkın birden fazla uluslararası insan hakları dokümanında (Sözleşme, Antlaşma, Bildirge vs.) yer almasıdır. Örneğin, eşitlik hakkı genel bir hak olsa da ve buna bağlı olarak, ayrımcılık yasası genel bir norm olsa da, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki bağlam ile CEDAW, Engelli Hakları Sözleşmesi veya Çocuk Hakları Sözleşmesi'ndeki bağlamlar ve kazandıkları anlam farklılık gösterecektir. Örneğin, eğitim hakkının hayata geçirilmesi bağlamında yapılacak bir hak temelli izleme, sadece İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi veya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne referansla ve onlardan gelişmiş en temel normlar ve standartlar aracılığı ile yapılabilir. Ancak bunlara ek olarak CEDAW, Engelli Hakları Sözleşmesi ve Bin Yıl Kalkınma Hedefleri gibi dokümanlar referans alınarak yapılacak bir hak temelli izleme, içerik ve önerileri bakımından, sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne referansla yapılan hak temelli izlemeye farklı olacaktır. Aynı hakkın birden fazla sözleşmede yer alması önemlidir; bu özellikle ekonomik ve sosyal haklar için böyledir. Sözgelimi, BM Ekonomik ve Sosyal Haklar Komitesi'nin veya CEDAW Komitesi'nin hem Genel Tavsiyeleri hem de ülke raporları için sundukları tavsiyeler önemlidir, çünkü her iki tür tavsiye de ilgili hakkın içeriğinin nasıl anlaşılıp, ölçülmesi gerektiğine dair rehberlerdir. Örneğin, LBT'nin CEDAW'ın "kadın" kategorisinde içerilmesi bu tavsiyeler aracılığı ile söz konusu olmuştur. Ayrıca, her iki tür tavsiye de, kesişimsellik veya çoklu ay-

al Cinsiyet Temelli İzlemenin Hazır Reçetesi Yoktur*

rımcılık olarak bilinen ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını hedefleyen eşitlik anlayışının CEDAW'a dâhil olmasını sağlamıştır.

İkinci olarak, herhangi bir hakkın izlenmesinin, toplumsal gerçekliğin hangi yönünün değiştirileceğine göre değişiklik göstermesi de hazır reçetelere izin vermemektedir. Toplumsal gerçekliğin insan haklarına saygı duyulmasına veya insan haklarının teşvik edilmesine yönelik olarak mı, yoksa insan haklarının korunmasına veya hayata geçirilmesine yönelik olarak mı değiştirilmesi hedeflendiğine göre hak temelli izleme de farklılık gösterir. Hangi hakkın, hangi toplumsal gerçeklik yönünde değişmesinin hedeflendiği, izlemenin planlanma aşamasında belirlenir ve bu belirleme, izlemenin değerlendirmesi ve raporlamasının hedeflenen amaçla ilişkisi bakımından son derece önemlidir. Örneğin, bir gösteri ve yürüyüşe yapılan müdahalelerin izlenmesi, eğer gösteri ve yürüyüşe ilişkin yerel mevzuat uluslararası mevzuata uygun değilse, taraf olunan uluslararası mevzuata referansla ve ilgili hakka ilişkin standartlarla ilişkili olarak izlenir. Bu durumda değiştirilmesi hedeflenen toplumsal gerçeklik, insan haklarına saygı veya insan haklarının teşvik edilmesidir. Bu durumda, gerçekleşmesi istenen yapısal dönüşüme yönelik olarak izleme yapılır. Eğer yerel mevzuat uluslararası mevzuata uygunsa, yapılacak hak temelli izlemenin, değiştirilmesini hedeflediği toplumsal gerçeklik hukukun üstünlüğü ve insan haklarının korunması veya hayata geçirilmesi olabilir. Bu durumda süreç izlemesi veya durum izlemesi yapılır. Bu iki farklı durumda izlemenin hedefi, seslendirildiği dinleyici kitlesi ve dolayısıyla, kullandığı yöntem ve araçlar farklı olacaktır.

Hak temelli izleme araçlarına dair her hak için hazır, her zaman kullanılabilir reçetelerin olmamasının bir başka nedeni, insan haklarının sürekli gelişip dönüşmesidir. Örneğin, CEDAW kaleme alındığına kadına yönelik veya toplumsal cinsiyet temelli şiddet

sözleşmede yer almamıştı. Ancak daha sonra CEDAW Komitesi'nin 12 ve 19 Numaralı Genel Tavsiyeleri aracılığı ile kadına yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet CEDAW raporlama sürecine dâhil edildi. Genel tavsiyeler gibi, ilgili sözleşmeleri gözden geçirme/izleme komitelerinin ülke raporlarına yönelik tavsiyeleri de, sözleşmeleri yaşayan belgeler haline getirmektedir. Öte yandan, komitelerin haklar hakkındaki yorumları da, ilgili hakkın dönüşmesine aracılık etmekte ve ilgili hakkın içeriğinin nasıl anlaşılıp, ölçülmesi gerektiği konusunda yol gösterici bir rol oynamaktadır.

Hak temelli izleme araçlarının nasıl kullanılacağına dair hazır reçetelerin olmamasının bir başka nedeni, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin izleme süreçlerine dâhil edilmesi ile ilgilidir. Kadının insan hakları, insan haklarına göre daha yenidir; toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin insan haklarına içerilmesi fikri (toplumsal cinsiyet anaakımlaştırması) ise kadının insan haklarından daha yenidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet anaakımlaştırması her hak alanı ve her hakkın tanımlandığı bağlam kapsamında eş zamanlı bir gelişme sergilemez. İnsan hakları genel olarak gelişme, demokrasi ve barış/güvenlik çerçevelerinde anlamlı kılınmaktadır. Dolayısıyla, yapılan izleme çalışmaları da, bu bağlamlarda anlam taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet anaakımlaştırması ilk olarak gelişme bağlamında, en son olarak da güvenlik/barış bağlamlarında uygulanmaya başlanmıştır. Oysa genel kabul görmüş ve uygulanmada kullanılan izleme araçları, aşağıda da belirtildiği gibi, cinsiyetsizmiş gibi kurgulanmıştır. İzleme yöntem ve araçlarına toplumsal cinsiyet bakış açısının dâhil edilmesine devam edilmektedir.

* Ayça Kurtoglu ve Gökçe Bayrakçeken, 2015, "Hak Temelli İzleme Yaklaşımları, Türleri ve Araçları", Hak Temelli İzleme ve Değerlendirme ve Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırması içinde, CEİD: 104-106'dan kısaltılmıştır.



Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin olduğu bir toplum, "toplumsal cinsiyet" kelimesinin var olmadığı, herkesin kendisi olabildiği bir toplumdur.

Gloria Steinem